

УДК 378:821.161.2

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/39-1-41>

Лідія БОНДАРЕНКО,
orcid.org/0000-0002-8628-1418,
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри української філології та журналістики
Херсонського державного університету
(Херсон, Україна) lidiya.bond.2001@gmail.com

ІНДИВІДУАЛЬНІ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ У СИСТЕМІ МЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРАНТІВ-ФІЛОЛОГІВ

У статті наголошено на важливій ролі методичної підготовки у становленні магістрів української філології, які спроможні розв'язувати складні професійні завдання і проблеми. Представлено методику організування роботи здобувачів над виконанням індивідуальних навчально-дослідних завдань із курсу «Методика викладання української літератури у закладі вищої освіти» з досвіду роботи на кафедрі української філології та журналістики Херсонського державного університету. Такі завдання передбачають самостійне опанування частини програмового матеріалу, поглиблення, узагальнення, систематизацію, закріплення, практичне застосування знань здобувачів із дисципліни і розвиток у них навичок самостійної роботи. Виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань відбувається упродовж семестру в декілька етапів, що ґрунтуються на самостійній роботі здобувачів і систематичному консультуванні викладача. На першому етапі магістранти формулюють конкретні цілі роботи та визначаються із завданням. Із цією метою їм пропонується орієнтовний перелік навчально-дослідних завдань. На другому етапі здобувачі досліджують теоретичний аспект свого завдання та аналізують досвід роботи викладачів-практиків із вивченої проблеми. На наступних етапах моделюють практичну частину свого дослідження: розробляють сценарії позааудиторних заходів, готують конспекти практичних занять, анкети для опитувань студентів, виготовляють наочність і втілюють заплановане на практиці. Передостанній етап виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань передбачає систематизацію й узагальнення отриманих результатів, підготовку виступів і презентацій до них. Заключний етап проходить у формі організування та проведення конференції. У висновках наголошено, що індивідуальні науково-дослідні завдання в підготовці майбутніх магістрів української філології. Сучасна університетська практика потребує постійного пошуку нових ефективних форм роботи та видозміни класичних для становлення конкурентноспроможного фахівця відповідно до вимог цифрової епохи.

Ключові слова: методика викладання української літератури в закладі вищої освіти, магістранти-філологи, професійна компетентність філолога, індивідуальні навчально-дослідні завдання, наукова конференція.

Lydia BONDARENKO,
orcid.org/0000-0002-8628-1418
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Ukrainian Philology and Journalism
Kherson State University
(Kherson, Ukraine) lidiya.bond.2001@gmail.com

INDIVIDUAL RESEARCH AND TRAINING ASSIGNMENTS IN THE SYSTEM OF METHODOLOGICAL TRAINING FOR MASTERS IN PHILOLOGY

The article emphasizes the importance of methodological training for masters in Ukrainian Philology, who are capable of solving complex professional problems. This study presents the methodology based on the experience of the Department of Ukrainian Philology and Journalism, Kherson State University for the students' work organization of the implementation of individual research and training assignments while studying "Methods of Teaching Ukrainian Literature in a Higher Education Institution". The methodology involves the number of tasks providing the independent study of a part of the program material, deeper learning, knowledge generalization, systematization, consolidation, students' practical application of the knowledge while studying the discipline and the independent working skills development. The implementation of the methodology with the individual research and training assignments are held during the semester broken into several stages involving the students' independent work and systematic teacher consultations. At the first stage, the undergraduates formulate specific work goals and determine the tasks. For this purpose, they are offered an indicative list with research and training assignments. At the second stage, the applicants explore the theoretical aspect of their assignment and analyze the experience of teacher-practitioners on the problem under study. At the next stages,

they develop practical part of research: they create scenarios for extracurricular activities, prepare the lesson plans, questionnaires for student surveys, make handouts and implement those ideas into actual practice. The penultimate stage of the implementation of individual research and training assignments provides for the systematization and generalization of the results obtained, the preparation of speeches and presentations for them. The final stage is organized as a conference. In the conclusions, it is noted that individual research assignments and the students' oral defense upon completion of their research at a scientific conference are powerful tools for the methodological training of future masters in Ukrainian Philology. Modern university requires a constant search for new effective methods of work and modification of the classical ones in order to train a competitive specialist in accordance with the requirements of the digital age.

Key words: methodology of teaching Ukrainian literature in an institution of higher education, graduate students in philology, professional competence of a philologist, individual research and training assignments, scientific conference.

Постановка проблеми. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 035 «Філологія» для другого (магістерського) рівня вищої освіти, затверджений Міністерством освіти і науки України 20.06.2019 р., визначає формування такої інтегральної компетентності випускника, як здатність розв'язувати складні задачі і проблеми в галузі лінгвістики, літературознавства, фольклористики, перекладу в процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог (Стандарт, 2019). Важливу роль у становленні магістрів української філології, які спроможні розв'язувати складні професійні завдання і проблеми, відіграє методична підготовка.

Аналіз досліджень засвідчує, що формування професійної компетентності майбутніх українських філологів у процесі вивчення методичних дисциплін перебуває у полі зору таких науковців, як Н. Голуб, О. Горошкіна, Г. Клочек, В. Коваль, О. Копусь, Л. Мацько, М. Пентилюк, О. Семенов, В. Шуляр та ін. Зокрема, дослідниця О. Копусь розглядає ґрунтовне володіння методичною системою лінгводидактики вищої школи, обізнаність в інноваційних технологіях навчання мовних дисциплін в університетах, уміння свідомо використовувати засвоєні знання в організації освітнього процесу у виші, самостійно і креативно ухвалювати методичні рішення показниками предметної компетентності майбутніх магістрантів-філологів (Копусь, 2013). Професорка О. Семенов наголошує на важливості формування в магістрантів таких умінь, як моделювання інноваційних лекційних і практичних занять (проблемних лекцій, лекцій-дискусій, лекцій-прес-конференцій, семінарів-пошуків, семінарів-дискусій з елементами «мозкового штурму», дискусій-співміркувань та ін.), організування індивідуальної, самостійної, науково-дослідної і виховної роботи зі студентами з використанням різних видів наочності та сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (Семенов, 2005: 257). Дослідниця відзначає, що такі форми роботи ефективно залучають здо-

бувачів до колективного обговорення проблем, сприяють розвитку їхніх комунікативних якостей та інтелектуальних умінь. О. Семенов також констатує, що «гострих проблем у методичній підготовці залишається чимало» (Семенов, 2005: 258).

Мета статті полягає у представленні методики організування роботи магістрантів-філологів над виконанням індивідуальних навчально-дослідних завдань із курсу «Методика викладання української літератури у закладі вищої освіти» з досвіду роботи на кафедрі української філології та журналістики Херсонського державного університету.

Виклад основного матеріалу. Дисципліна «Методика викладання української літератури у закладі вищої освіти» за освітньо-професійною програмою Херсонського державного університету «Філологія (Українська мова та література)» другого (магістерського) рівня вищої освіти, акредитованою НАЗЯВО у 2021 році, входить до переліку обов'язкових компонент і читається упродовж першого семестру. Вона покликана формувати у майбутніх магістрів-філологів такі загальні і фахові компетентності: здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел; уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми; здатність працювати в команді та автономно; навички використання інформаційних і комунікаційних технологій; здатність до адаптації та дії в новій ситуації; здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня; здатність генерувати нові ідеї (креативність); здатність професійно застосовувати поглиблені знання з обраної філологічної спеціалізації для вирішення професійних завдань; здатність ефективно й компетентно проводити заняття різних видів у закладах вищої освіти (ОПП, 2019).

Для формування перелічених компетентностей і досягнення програмних результатів навчання плануємо різні види навчальної діяльності студентів, зокрема самостійну роботу, як-от: опрацювати індивідуальний план викладача кафедри; змодельовати практичне заняття з теоретико-літературного курсу, підготувати комплекс наочності

до нього; розробити тестові питання контрольної роботи з історико-літературного курсу; підготувати матеріали до настановної конференції з навчальної практики студентів та ін. Важливу роль у методичній підготовці майбутніх фахівців також відіграють індивідуальні навчально-дослідні завдання, про виконання яких здобувачі звітують на конференції. Такі завдання науковці розглядають як «вид позааудиторної індивідуальної роботи студента навчального, навчально-дослідного чи проектно-конструкторського характеру, яке виконується в процесі вивчення програмного матеріалу навчального курсу і завершується складанням підсумкового іспиту чи заліку» (Фіцула, 2014: 163). Індивідуальні навчально-дослідні завдання передбачають самостійне опанування частини програмного матеріалу, поглиблення, узагальнення, систематизацію, закріплення, практичне застосування знань здобувачів з дисципліни і розвиток у них навичок самостійної роботи. Оцінку за їх виконання виставляє викладач, який забезпечує читання лекцій із курсу і приймає залік чи екзамен. Це відбувається на останньому практичному або семінарському занятті з дисципліни після обов'язкового попереднього ознайомлення викладача зі змістом виконаного завдання. Також можливий захист-звіт здобувача про виконану роботу. Оцінка за таке завдання є обов'язковим компонентом підсумкової оцінки з дисципліни.

У 2019/20 н.р. усі індивідуальні навчально-дослідні завдання були пов'язані з дослідженням методичної спадщини професорки Н. Волошиної та розвитком її ідей у цифрову епоху. Такий вибір був зумовлений не лише важливістю вшанування пам'яті видатної дослідниці, 80-річчя від дня народження якої відзначала наукова спільнота, а й вагомим внеском Н. Волошиної в розвиток методики викладання української літератури в закладах загальної середньої та вищої освіти. Спадщина дослідниці – це понад 300 наукових і науково-методичних праць, шкільні програми та підручники з української літератури, два з яких відзначено першими преміями АПН України. «Серед професійно важливих рис вона виділяла всебічну гармонійну освіченість, високі моральні якості, вольові риси характеру, любов до людей, спостережливість, самостійний склад мислення, здатність до аналізу й самоаналізу, вміння чітко та ясно викладати матеріал та ін. Учений вважала, що сучасний урок літератури має бути науковим, творчим, емоційним, із раціональним використанням методів і прийомів, застосуванням технічних засобів» (Бондаренко, 2015: 42).

Виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань відбувалося упродовж семестру у декілька етапів, що ґрунтувалися на самостійній роботі здобувачів і систематичному консультуванні викладача. На першому етапі магістранти мали сформулювати конкретні цілі роботи та визначитися із завданням. Із цією метою їм був поданий орієнтовний перелік навчально-дослідних завдань. У результаті його обговорення зі студентами частина запропонованих завдань були залишені без уточнень, наприклад, створити персональну сторінку професорки Н. Волошиної у Вікіпедії. Про його виконання окремо повідомляли на Всеукраїнській науково-практичній конференції в Інституті педагогіки НАПН України (Київ, 2020 р.) «VIII Волошинські читання. Шкільна літературна освіта: традиції і новаторство», присвяченій вшануванню пам'яті доктора педагогічних наук, професора, члена-кореспондента НАПН України, заслуженого діяча науки і техніки України Н. Й. Волошиної з нагоди 80-річного ювілею (Бондаренко, 2020: 28–31). Інші завдання зазнали певних змін, зокрема дослідження питання про використання інформаційно-комунікаційних технологій у практиці проведення тестового оцінювання знань студентів-філологів за бажанням здобувачки було обмежено сервісом Plickers. І третя група завдань були запропоновані самими магістрантами, наприклад, вебквест як сучасна форма вивчення літературного краєзнавства у закладах вищої освіти. На другому етапі здобувачі досліджували теоретичний аспект свого завдання за працями професорки Н. Волошиної та аналізували досвід роботи викладачів-практиків з виучуваної проблеми. Наприклад, завдання дослідити питання про естетичне виховання студентів-філологів засобами мистецтва слова передбачало, зокрема, ознайомлення з монографією науковиці «Естетичне виховання учнів у процесі вивчення літератури», відповідними параграфами посібника «Наукові основи методики літератури» за редакцією Н. Волошиної, публікаціями у часописі «Українська література в загальноосвітній школі», головною редакторкою та активною дописувачкою якого була дослідниця. На третьому етапі здобувачі моделювали практичну частину свого дослідження: розробляли сценарії позааудиторних заходів, готували конспекти практичних занять, анкети для опитувань студентів, виготовляли наочність та ін. На наступному етапі магістранти втілювали заплановане на практиці. Він потребував особливої підтримки організаційного характеру: узгодження часу проведення заходів, аудиторій

із розкладом занять, забезпечення технічного супроводу тощо. Наприклад, така допомога знадобилася під час підготовки до проведення конкурсу серед студентів третього курсу сво «бакалавр», які навчаються за ОП 014 Середня освіта (Українська мова і література), на кращого знавця творчості І. Котляревського, приуроченого до 250-річчя від дня народження зачинателя нової української літератури. Захід став практичною частиною навчально-дослідного завдання щодо використання ідей професорки Н. Волошиної про позааудиторну роботу з літератури у практиці роботи вищої школи і проводився з використанням сервісу Kahoot. Багатокомпонентною виявилася підготовка зустрічі з херсонською письменницею Ю. Чернієнко, випускницею факультету української філології та журналістики ХДУ. Ця молода авторка заявила про себе після публікації повісті «Помста», у якій порушено вкрай актуальну проблему шкільного булінгу. Захід проводився у коворкінг-залі наукової бібліотеки ХДУ. Розпочався з відеопривітання викладачів факультету, у яких навчалася гостя, продовжився бліц-опитуванням авторки, розповіддю письменниці про історію написання твору, його шляхом до читацької аудиторії, завершився відповіддю на запитання слухачів і порадами письменникам-початківцям. Передостанній етап виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань передбачав систематизацію й узагальнення отриманих результатів, підготовку виступів та презентацій до них. Зокрема, завдання з вивчення читацьких інтересів студентів-філологів першого року навчання «бакалавр» потребувало кількісного та якісного аналізу отриманих відповідей на запитання анкети. Цей процес був значно полегшений тим, що виконавиця завдання для проведення опитування скористалася перевагами платформи Survio. Заключний етап проходив у формі організування і проведення конференції: підготовка програми, оголошення, запрошень, технічного супроводу, узгодження приміщення тощо. Вона відбулася в конференц-залі наукової бібліотеки ХДУ. На заході були присутні викладачі факультету та здобувачі інших років навчання, які не лише прослухали доповіді магістрантів, а й взяли участь в їх обговоренні та визначенні трьох кращих матеріалів шляхом онлайн-опиту-

вання за допомогою сервісу Mentimetr. Учасники також переглянули відеопривітання від представниць наукової школи професорки Н. Волошиної з різних куточків України: доценток Глухівського національного педагогічного університету ім. О. П. Довженка Н. Гоголь, Т. Дятленко, С. Привалової, доцентки Запорізького національного університету О. Слижук та ін. Матеріали конференції доступні для перегляду на сторінках університету та авторки у Фейсбуку, а також на офіційному сайті ХДУ (Сайт ХДУ: 2019).

Індивідуальне науково-дослідне завдання здобувачки А. Матішак про поєднання теоретичної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури у закладі вищої освіти і безперервної шкільної практики також було окремо представлено на Всеукраїнському студентському конкурсі проєктів освітніх реформ, направлених на інтеграцію освітньої системи України в європейський науково-освітній простір «EUROPEAN STUDY SPACE» (17 вересня – 17 листопада 2019 року). За підсумками авторської презентації та захисту ідеї магістрантка отримала диплом I ступеня на церемонії нагородження, що відбулася у великому конференц-залі Національної Академії Наук України під час Міжнародної науково-практичної конференції «Передові освітні практики: Україна, Європа, Світ».

Висновки. Таким чином, висновуємо, що індивідуальні науково-дослідні завдання та захист-звіт здобувачів про їх виконання на науковій конференції є потужними інструментами для методичної підготовки майбутніх магістрів української філології. Практика засвідчує, що вони ефективно сприяють досягненню таких практичних результатів навчання, як застосування сучасних методик і технологій, зокрема інформаційних, для успішного й ефективного здійснення професійної діяльності та забезпечення якості дослідження в конкретній філологічній галузі; ефективне здійснення конструктивно-проєктних функцій: планування і творче конструювання робочого процесу; організаторської функції: творче розв'язування методичних задач у процесі роботи та ін. Методична підготовка магістра української філології потребує постійного пошуку нових ефективних форм роботи та видозміни класичних відповідно до вимог цифрової епохи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко Л. Г. Методика організації рольової гри «Урок літератури» для студентів-філологів (із досвіду роботи). *Укр. літ. в загальноосвіт. шк.* 2015. № 5. С. 42–43.
2. Бондаренко Л. Г. Створення персональної сторінки професорки Ніли Волошиної у Вікіпедії. *Шкільна літературна освіта: традиції і новаторство. VIII Волошинські читання: зб. тез всеукраїнської науково-практичної конференції* / за заг. ред. Т. О. Яценко ; Ін-т педагогіки НАПН України. Київ : УОВЦ «Оріон», 2020. С. 28–31.

3. Копусь О. А. Теоретико-методичні засади формування фахової лінгводидактичної компетентності майбутніх магістрів-філологів : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02. Луганськ, 2013. 43 с.
4. Освітньо-професійна програма 035 Філологія (Українська мова та література) другого (магістерського) рівня 2019. URL : <http://www.kspu.edu/About/Faculty/IUkrForeignPhilology/IPhilologyJournalizm/Eduprograms/035mag.aspx> (дата звернення: 10.06.2021).
5. Семенов О. М. Система професійної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури (в умовах педагогічного університету) : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Ін-т пед. і псих. проф. освіти АПН України. Київ, 2005. 476 с.
6. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 035 «Філологія» для другого (магістерського) рівня вищої освіти. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/06/25/035-filologiya-magistr.pdf> (дата звернення: 20.06.2021).
7. У ХДУ пройшла студентська наукова конференція, присвячена 80-річчю від дня народження класика методики викладання літератури Ніли Волошиної. Офіційний сайт Херсонського державного університету. URL : <http://www.kspu.edu/PublisherReader.aspx?newsId=11075> (дата звернення: 20.06.2021).
8. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. 2-ге вид., доп. Київ : Академвидав, 2014. 456 с.

REFERENCES

1. Bondarenko L.H. Metodyka orhanizatsii rolovoi hry «Urok literatury» dlia studentiv-filolohiv (iz dosvidu roboty) [Methodology for organizing the role-playing game «Literature Lesson»]. Ukrainian literature in a comprehensive school. 2015. № 5. pp. 42–43 [in Ukrainian].
2. Bondarenko L.H. Stvorennia personalnoi storinky profesorky Nily Voloshynoi u Vikipedii [Creation of the personal page of Professor Nila Voloshina on Wikipedia]. School Literary Education: Tradition and Innovation. VIII Voloshin Readings: Collection of Abstracts of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference. Kyiv: Orion, 2020. pp. 28–31 [in Ukrainian].
3. Kopus O. A. Teoretyko-metodychni zasady formuvannia fakhovoi lnhvodydaktychnoi kompetentnosti maibutnih mahistriv-filolohiv [Theoretical and methodological foundations of the formation of professional linguodidactic competence of future masters-philologists]: avtoref. dys. ... d-ra ped. nauk : 13.00.02. Lugansk, 2013. 43 p. [in Ukrainian].
4. Osvitno-profesiina prohrama 035 Filolohiia (Ukrainska mova ta literatura) druhoho (mahisterskoho) rivnia 2019 [Educational and professional program 035 Philology (Ukrainian language and literature) of the second (master's) level 2019]. URL: <http://www.kspu.edu/About/Faculty/IUkrForeignPhilology/IPhilologyJournalizm/Eduprograms/035mag.aspx> [in Ukrainian].
5. Semenov O.M. Systema profesynoyi pidhotovky maybutnikh uchyteliv ukrayins'koyi movy i literatury (v umovakh pedahohichnoho universytetu) [The system of professional training of future teachers of the Ukrainian language and literature (in the conditions of the pedagogical university)]: dys. ... d-ra ped. nauk: 13.00.04 / In-t ped. i psyk. prof. osvity APN Ukrayiny. Kyiv, 2005. 476 p. [in Ukrainian].
6. Standart vyshchoi osvity za spetsialnistiu 035 «Filolohiia» dlia druhoho (mahisterskoho) rivnia vyshchoi osvity [Higher education standard in the specialty 035 «Philology» for the second (master's) level of higher]. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/06/25/035-filologiya-magistr.pdf> [in Ukrainian].
7. U KhDU proishla studentska naukova konferentsiia, prysviachena 80-richchiu vid dnia narodzhennia klasyka metodyky vykladannia literatury Nily Voloshynoi [KSU hosted a student scientific conference dedicated to the 80th anniversary of the birth of the classic of the teaching methods of literature Nila Voloshina] Kherson State University official website. URL: <http://www.kspu.edu/PublisherReader.aspx?newsId=11075> Fitsula M.M. Pedahohika vyshchoyi shkoly [Higher education pedagogy]. Kyiv: Akademvydav, 2014. 456 p. [in Ukrainian].
8. Fitsula M.M. Pedahohika vyshchoyi shkoly [Higher education pedagogy]. Kyiv: Akademvydav, 2014. 456 p. [in Ukrainian].